

iudico quoniam
quia non sum
scriptum ē. quia
Ego sum qui testam
phibet de me qui in
pater tuus. Respon
meum. Si me sciretis
uerba locutus ē in me
nemo apprehendit eum.

DOMINICA IN MONTI PALMIS.
SECUNDA. In illo tempore
dicebat ihc turbis iudeo
rum et principib.
uobis arguit me de pecc
non creditis mihi. Qu
uos non auditis quia c
iudei et dixerunt ei. N
tamis et tu et demonum
nomen nō habeo sed ho
norasti me. Ego autē
et iudicet. Amen amen
seruauerit mortem nō
go iudei. Nunc cognos
ham mortuus est et
seruauerit mortem
maior est pater nro et
mortui sunt. Quem resp

nam meam uerum
et me pater. Et in lege
tūm testimonium uerum ē
de me ipso. et testimonium
dicebant ergo ei. Ubi
me scitis neque patrem
patrem meū sciretis. Hec
doceas in templo. Et
cum uenerit hora eius.
In illo tempore
dicebat ihc turbis iudeo
rum et principib.
uobis arguit me de pecc
non creditis mihi. Qu
uos non auditis quia c
iudei et dixerunt ei. N
tamis et tu et demonum
nomen nō habeo sed ho
norasti me. Ego autē
et iudicet. Amen amen
seruauerit mortem nō
go iudei. Nunc cognos
ham mortuus est et
seruauerit mortem
maior est pater nro et
mortui sunt. Quem resp

glorifico me ipsum
scitis me quoniam uos dicitis
cum. Ego autem noui eum. Et
mili uobis mendax. Sed scio cum
ham pater ut exultauit in
fuit est. Dixerunt ergo u
dum habet et abraham uidi
uobis ante quam abraham
iudei ut iaceant in eum.
pater mī qui glo
non cognouistis
scio cum. Ego si
ermanem ei seruo. Abra
ham pater ut exultauit in
fuit est. Dixerunt ergo u
dum habet et abraham uidi
uobis ante quam abraham
iudei ut iaceant in eum.

IERUSALEM. SERIA II. SECUNDUM IOHANNEM.
In illis. MISERVNT PRINCIPES PHARISEORVM MI
nistros ut apprehenderent ihs. Dixit ergo ihs. Adhuc
modicum tempus uobiscum habendo ad eum qui misit me.
Quoniam me et non inuenietis. Quia sum ego. uos non potestis
uenire. Dixerunt ergo iudei ad discipulos. Quo hic iturus ē
quia nō inuenimus eum. Nōne pater noster disposuit gentes ut
docturus gentes. Quis ē hic in quem dixit. queritis me et nō
inuenietis. Et ubi sum ego. et uos potestis uenire. Innouit
simo autem die magno festum. Sciebat me et clamabat dicens.
Siquis sitit. ueniat ad me et bibat. Qui credit in me sicut dicit
scriptura. flumina decurrent de uentre eius. et aquę uiuē. Hoc autē
dixit de spu quem acceptum redentes in eum.

AMBULABAT IHC IN IERUSALEM. SERIA III. SECUNDUM IOHANNEM.
In illis. AMBULABAT IHC IN IERUSALEM. NON INIM VO
lens interficere. Erat autem pater noster disposuit gentes ut
docturus gentes. Quis ē hic in quem dixit. queritis me et nō
inuenietis. Et ubi sum ego. et uos potestis uenire. Innouit
simo autem die magno festum. Sciebat me et clamabat dicens.
Siquis sitit. ueniat ad me et bibat. Qui credit in me sicut dicit
scriptura. flumina decurrent de uentre eius. et aquę uiuē. Hoc autē
dixit de spu quem acceptum redentes in eum.

nam
mam sua
ma sua
homini si
pdar. & de
rit & meo
venit in
Dico autem
gustabunt in

IN ILLO TEMPORIS

In illis. Venit ihc
natus scti petri. In

In illis. Missus est ang
fr. domini. ii. ante na

SEQ. SUI EVANGELII

NILLO TEMPORIS

SIMILITUDINEM

lorum hominu. p
ducere operarios in

facta. cum operariis &
suam. Et egressus es

tes in foro otiosos. & illi
iustum fuerit dabo uni

tem. exiit circa sextam

Circa undecima uer

dict illis. Quid hic

et tollat. et tunc
non uoluerit ani
Nam qui pdiderit ani
illi. Quid enim. pfiat
nisi se ipsum autem
Nam qui me erubue
non erubescet cum
angelorum.
de hic stantib. qui non
in regnum di.

IN ILLO TEMPORIS

IN ILLO TEMPORIS

IN ILLO TEMPORIS

IN ILLO TEMPORIS

IN ILLO TEMPORIS

IN ILLO TEMPORIS

IN ILLO TEMPORIS

IN ILLO TEMPORIS

IN ILLO TEMPORIS

IN ILLO TEMPORIS

IN ILLO TEMPORIS

IN ILLO TEMPORIS

IN ILLO TEMPORIS

IN ILLO TEMPORIS

IN ILLO TEMPORIS

IN ILLO TEMPORIS

IN ILLO TEMPORIS

IN ILLO TEMPORIS

IN ILLO TEMPORIS

IN ILLO TEMPORIS

IN ILLO TEMPORIS

IN ILLO TEMPORIS

IN ILLO TEMPORIS

IN ILLO TEMPORIS

IN ILLO TEMPORIS

IN ILLO TEMPORIS

IN ILLO TEMPORIS

IN ILLO TEMPORIS

IN ILLO TEMPORIS

Quia nemo nos cond
Cum sero. autem. factum
suo. Uoca operarios. & re
anousissimi. usq. ad p. nos
undecima horum uenit
Uenientes. autem. & p
acceptum. Acceperunt
Et accipientes. murm
dicentes. In nouissimo
nobis fecisti. qui porra
illo respondens. uni. cor
maurum. Nonne ex
quod tuum. & uade
dare. sicut & tibi. Au
An oculus tuus nequam
erunt nouissimi primi
sunt uocati. pauci uoc

SECUNDUM

VM TRANSCENDIT

TRANSITUM

erat circa mare. Et
mine latus. & uidens
cibatur. cum multu
tremis. & uoca in ponc
uocat. Et abuit enot
multa. & comprimeb
plumo sanguinis. an
duode

SECUNDUM

VM TRANSCENDIT

TRANSITUM

erat circa mare. Et
mine latus. & uidens
cibatur. cum multu
tremis. & uoca in ponc
uocat. Et abuit enot
multa. & comprimeb
plumo sanguinis. an
duode

SECUNDUM

VM TRANSCENDIT

TRANSITUM

erat circa mare. Et
mine latus. & uidens
cibatur. cum multu
tremis. & uoca in ponc
uocat. Et abuit enot
multa. & comprimeb
plumo sanguinis. an
duode

SECUNDUM

VM TRANSCENDIT

TRANSITUM

erat circa mare. Et
mine latus. & uidens
cibatur. cum multu
tremis. & uoca in ponc
uocat. Et abuit enot
multa. & comprimeb
plumo sanguinis. an
duode

SECUNDUM

VM TRANSCENDIT

TRANSITUM

erat circa mare. Et
mine latus. & uidens
cibatur. cum multu
tremis. & uoca in ponc
uocat. Et abuit enot
multa. & comprimeb
plumo sanguinis. an
duode

SECUNDUM

VM TRANSCENDIT

TRANSITUM

am
ut tunc
in capient
que circa
illos denarios
plus cent
denarios
trem familias
pares illos
& estus. At
ce. non facio tibi
meeu. Tolle
& hunc nouissimo
quod uolo facere.
bonus sum. Sic
uissim. Oduli em

SECUNDUM

VM TRANSCENDIT

TRANSITUM

erat circa mare. Et
mine latus. & uidens
cibatur. cum multu
tremis. & uoca in ponc
uocat. Et abuit enot
multa. & comprimeb
plumo sanguinis. an
duode

SECUNDUM

VM TRANSCENDIT

TRANSITUM

erat circa mare. Et
mine latus. & uidens
cibatur. cum multu
tremis. & uoca in ponc
uocat. Et abuit enot
multa. & comprimeb
plumo sanguinis. an
duode

SECUNDUM

VM TRANSCENDIT

TRANSITUM

erat circa mare. Et
mine latus. & uidens
cibatur. cum multu
tremis. & uoca in ponc
uocat. Et abuit enot
multa. & comprimeb
plumo sanguinis. an
duode

SECUNDUM

VM TRANSCENDIT

TRANSITUM

erat circa mare. Et
mine latus. & uidens
cibatur. cum multu
tremis. & uoca in ponc
uocat. Et abuit enot
multa. & comprimeb
plumo sanguinis. an
duode

SECUNDUM

VM TRANSCENDIT

TRANSITUM

erat circa mare. Et
mine latus. & uidens
cibatur. cum multu
tremis. & uoca in ponc
uocat. Et abuit enot
multa. & comprimeb
plumo sanguinis. an
duode

SECUNDUM

VM TRANSCENDIT

TRANSITUM

Et cum
dicentes. Do-
ce illos ut
cabo quos te-
te illis uos in-
mus denari-
care. Et d-
Et cum cogn-
Et precepit illis
candum contuli-
pccaturos & quon-
& duob; piscib; im-
nes & dedit discipu-
os pisces diuisit omni-
saturati sunt. Et re-
duodecim cophine
qui manducauer. qu-
egit discipulos suos ad
transfretum ad beth-
Et cum dimisisset eos

EPISTOLA VI. SE-
GRESSVS EST IHS
turka ueniebat ad
præteriret uidit leui
& ait illi. Sequere
factum ē cum accu-

ipie docere illos multa
discipuli ei
hora præterit. dimit-
et & uicos emant sibi
respondens ait illis ihs. Da-
ant ei. Euntēs ena-
bimus illis manda-
locis. Ite & uidete.
Quinq; & duos pisces
facere omnia se-
Totum. Et discubuit
acceptis quinq; pamb;
benedixit & fregit pa-
rent ante eos. Et du-
ueuerunt omnes &
aqualas fragmentoru
piscib; Erant autē
piscorum. Et statim co-
ut præcederent cum
dimitteret pplm
montem orare.

IN DIE TEMPTA-
AD MARE. OMNIS Q-
docebat eos. Et cum
ad abeloneum.
singulis secutus ē cum. Et
in domo illius multi publi

UM

MARIA

conueni

beni de ipa ka. Ioseph aut

et nollet eam trahere. tunc

Her autem eo cogitante. ecce angelus dñi in somnis

apparuit ei dicens. Ioseph fili David. noli timere acci

pere mariam. quia concepta est a sancto spiritu. et pariet

filium. quem uocabis nomen eius Iesum. quia salu

mabit eum. Et ecce tu es. et noli timere. quia factus es

seruus domini. Et respondit Ioseph. ecce ego sum. et factus

est seruus domini. Et ait angelus. Non timeas. quia factus es

seruus domini. Et ait angelus. Non timeas. quia factus es

seruus domini. Et ait angelus. Non timeas. quia factus es

seruus domini. Et ait angelus. Non timeas. quia factus es

seruus domini. Et ait angelus. Non timeas. quia factus es

seruus domini. Et ait angelus. Non timeas. quia factus es

seruus domini. Et ait angelus. Non timeas. quia factus es

seruus domini. Et ait angelus. Non timeas. quia factus es

seruus domini. Et ait angelus. Non timeas. quia factus es

seruus domini. Et ait angelus. Non timeas. quia factus es

seruus domini. Et ait angelus. Non timeas. quia factus es

seruus domini. Et ait angelus. Non timeas. quia factus es

seruus domini. Et ait angelus. Non timeas. quia factus es

seruus domini. Et ait angelus. Non timeas. quia factus es

seruus domini. Et ait angelus. Non timeas. quia factus es

Inhaltsverzeichnis

IX	Quellen- und Literaturverzeichnis.....	
I.	Das Skriptorium von Corvey im 10. und im 11. Jahrhundert ...	1
II.	Nonnenstudien	37
	A. Frauenskriptorien des 10. und 11. Jahrhunderts.....	37
	1. Einleitung	37
	2. Essen	38
	3. Gandersheim.....	68
	4. Nordhausen	79
	5. Quedlinburg.....	86
	Exkurs: Die Urkunde Papst Johannes' XIII. für Quedlinburg	98
	B. Texte aus Frauenklöstern.....	100
	1. Glossen in einem Gandersheimer Matthaeustragment ..	100
	2. Nordhausener Glossen	106
	2.1. Der Clm 4535	106
	2.2. Das Seulinger Psaltertragment.....	114
	3. Das Fragment eines Psalmenkommentars aus Essen	117
	C. Stützen der Gesellschaft	153
III.	Schrift und Buchmalerei	160
	A. Allgemeine Bemerkungen.....	160
	Spätere Ergänzung oder Überarbeitung S. 160 – Hände-	
	gleichheit S. 164 – Geringer Bestimmungswert der Initialen	
	S. 165 – Schlechte Schrift S. 166 – Motivwanderung und	
	Schriftangleichung/166 – Die Datierung der Buchmalerei	
	S. 167 – Einzelgänger S. 168	
	B. Einzelne Schulen und Probleme.....	171
	Corvey S. 171 – Einsiedeln S. 172 – Freising S. 173 – Fulda	
	S. 175 – Köln S. 183 – Mainz S. 192 – Mittelrhein S. 193 –	
	Niederaltich S. 194 – Quedlinburg S. 197 – Reichenau und	
	St. Gallen S. 198 – Tegernsee S. 208 – Die Handschriften-	
	gruppe um den Clm 385 S. 209 – Das Schema der Wissen-	
	schaften im Clm 14516 S. 211	

15.

IN III. DIXIT IESUS DISCIPULIS SUIS.
 AMEN DICO VOBIS QVIA NISI HABVNDAVE-
 rit iustitia in vobis non introibitis in regnum & phariseorum.
 non introibitis in regnum. Audistis quia dictu
 est antiquis: non occideris. Qui autem occiderit: reus
 erit iudicio. Ego autem dico vobis: Quicunque fratri suo
 suu fratri suo: reus erit iudicio. Qui autem dixerit fratri
 suo: racha: reus erit iudicio. Qui autem dixerit: fatue:
 reus erit iudicio. igitur si offeres munus tuum ad
 altare: & ibi recordatus fueris fratris tui: habet
 aliquis adversum te: relinque ibi munus tuum ante
 altare: & vade prius reconciliari fratri tuo: & tunc
 veniens offeres munus tuum. **LITIA. QVARTA.**
IN III. TEMP. CUM EXCESSUS. SECUND. MARCV.
 esse me mulla. petrus quid ingenu flexu ait eum.
 rogabat eum. Magister: hoc quid faciam ut vitam eter-
 nam percipiam? Ihs autem dixit ei. Quid me dicis bo-
 num? Nemo bonus: nisi unus. n. Præcepta nosti. Ne
 adulteres: ne occidas: ne furcris: ne falsum testimoniu
 dixeris: ne fraudem facias: honore patrem tuum & ma-
 trem. At ille respondens ait illi. Magister: hec omnia
 observavi: & non peccavi. Ihs autem intus in eum
 dilexit eum: & dixit illi. Tuum tibi de cetero. Vade: que
 cumque habes vende: & da pauperibus: & habebis thesau-
 rum in celo. Et non sequere me. **IN OCTAVA ACTOR.**
PETRI ET PAV. SECUND. MARCV. IN III. TEMP.
 USSIT IHS DISCIPULOS SVOS ASCENDERE IN NA-

Grado, Dorscholz

Vat. Pal. lat. 235, fol. 30–67

Miscellancodex (Aldhelm, De laudibus virginitatis; Quid est cantus?; Glossemata de Prudentio usw.); 30 x 22,5 cm (teilweise etwas kleiner), fol. 43^{rv}, 48^r–61^v, 67^v zweispaltig; Prov.: Huysburg (fol. 30^r *liber sancte Marie virginis in Huysborch* s. XV).

Hand A fol. 30^r–35^v; Hand B fol. 36^r–41^v, 62^r–67va; Hand C fol. 42^{rv}; Hand D fol. 43^r–47^v; Hand E fol. 48^r – 58ra Z. 15 *qui*, ebda. Z. 17 – fol. 61^v; Hand F fol. 58ra Z. 15 *faciem* – Z. 16.

In dem Codex sind mehrere Texte zusammengebunden, die ursprünglich höchstens teilweise zusammengehört haben. Der Anfang (bis fol. 29) ist insular, aus dem ausgehenden 8. Jahrhundert (CLA 1, S. 26 Nr. 87). Der Rest (fol. 30–67) stammt aus dem 10. Jahrhundert, ist aber nicht einheitlich. E ist eine gute Corveyer Hand, die etwa ins erste Drittel des 10. Jahrhunderts zu datieren ist: st im allgemeinen nicht ligiert, ct-Ligatur, s mit Punkt = scilicet. F ist eine unbedeutende, schlechte Hand, nach dem Zusammenhang vermutlich ebenfalls corveyisch.

A – D sind von unterschiedlicher Qualität. Während A und D keine Helden der Feder sind und in die erste Hälfte des 10. Jahrhunderts gehören dürften, schreiben B und C, die einander recht ähnlich sind (identisch?), sehr gut in spätkarolingischem Stil. Einen Terminus post quem bietet der Hymnus *Sancti baptistae Christi praeconis* auf fol. 67^v, geschrieben von B (oder C); er soll von Notker Balbulus stammen⁷; B und C können daher nicht wesentlich vor 900 tätig gewesen sein. A – D sind nicht corveyisch, sondern scheinen aus einem anderen Skriptorium (oder aus anderen Skriptorien?) zu kommen (aus Gandersheim?). Auf fol. 67vb eine etwa gleichzeitige Liste von Heiligen- und Festtagen, vielleicht von Hand B oder C. – Fol. 31^r althochdeutsche oder altsächsische Glosse *felhc* über *occa*.

Lit.: STEVENSON – DE ROSSI, Codices Palatini 1, S. 57 f.; BANNISTER, Monumenti vaticani S. 1 f. Nr. 1, S. 64 f. Nr. 191; BURNAM, Glossemata de Prudentio; FISCHER, Theory of Music 2, S. 106 f.; BERGMANN – STRICKER, Katalog 4, S. 1600 f. Nr. 836k. – Facs.: BANNISTER a. a. O. Tav. 1a (= fol. 38^v), 33 (= fol. 67^v); Abb. 6, 29.

Vat. Pal. lat. 909, fol. 1^r

Nachträge; 33,5 x 24,5 cm; Prov.: Corvey.

Der Codex, der die Historia miscella des Landolfus Sagax enthält, wurde offenbar von Kaiser Heinrich II. nach Corvey geschenkt. Dort schrieb eine zierliche Hand (A) auf fol. 1^r: *Heinricus imperator istum dedere dinoscitur librum*. Eine zweite Hand (B) erweiterte die Schenkungsnotiz durch die

7) VON DEN STEINEN, Notker, Darstellungsband S. 351–355; Editionsband S. 60.

leicht fett